

Монета подільського князя

Костянтина

Олег Погорілець, Ростислав Саввов (Хмельницький)

A Coin Minted under Prince Kostiantyn of Podillia. Coins were previously minted little and in a few Ukrainian cities, primarily in Kyiv. Here coins started being minted under Prince Volodymyr I, later under Prince Volodymyr Olherdovych. Further on, coins were minted in Novgorod-Siversk under Prince Dmitry Koributovich, as well as in Lviv under King Kazymyr III. The authors believe that their study has revealed yet another minting center in Ukraine, namely in Podillia, which is a very important historical discovery.

In der Vergangenheit wurden die Muenzen in der Ukraine in wenig und nicht vielen Staedten gepraeagt. In erster Linie ist es Kiew, wo man sie noch unter Grossfuarst Wladimir dem I zu praegen begann, spaeter auch unter Wladimir Olgerdowitsch, dann in Nowgorod-Siwersk unter Dmitro Koributowitsch und in Lwiw unter Kasimir dem III. Die Autoren dieser Publikation sind der Meinung, dass sie Glueck hatten, am Auffinden noch eines Praegezentrums in der Ukraine in der Region Podilja beteiligt zu sein.

Так сталося, що в минулому на теренах України монету карбували мало та не в багатьох місцях. В першу чергу це Київ, де її почали карбувати ще при Володимирі I, а потім, пізніше, при Володимирі Ольгердовичі, далі в Новгород-Сіверську при Дмитрі - Корибуті та у Львові при Казимірі III. Автори цієї публікації вважають, що їм пощастило бути причетними до виявлення ще одного центру карбування монети в Україні, тепер на Поділлі.

Деякі роки тому в містечку Дунаївці, що на Поділлі, було знайдено невелику срібну монету вагою один грам. Вона відрізнялась від звичайних для цієї місцевості знахідок польсько-литовських монет XVI-XVII ст., на що звернув увагу краєзнавець Володимир Захар'єв, який провів попереднє вивчення знахідки. Хоча монета була не дагована, з її готичного стилю оформлення одразу було видно, що монета дуже давня. Однак, незважаючи на вік, вона була гарно карбована, стан її збереження теж був добрий, тому більшість надписів та зображень на монеті чітко розрізнялися. З самого початку вивчення монети ясно читався лагіною інтригуючий надпис: "SMOTRIC", "CONSTANTIN" - "СМОТРИЧ" та "КОСТЯНТИН". Справа у тому, що поруч, в 20 км від Дунаєвця, є невелике містечко з такою самою назвою "Смотрич". Воно розташоване на уривчастих берегах однойменної річки, притоки Дністра. Нижче за течією Смотрича (30 км) знаходиться Кам'янець-

Подільський, одне з найвідоміших старовинних міст Поділля.

Одразу постало питання: чи це не той самий "подольський полугрошник", про якого відомо з історичних джерел XV ст. Загадка його існування давно бентежить науковців. Дуже вже явно та конкретно свідчать про нього давні документи. Ось, наприклад, як у грамоті початку XV ст. великого литовського князя Вітовта: "...дати ему за тії дві селищі шістьдесять копъ тую **подольськими полугрошники** по той личбі как оу Подольи идеть...". Та, незважаючи на всі намагання, до наших часів так і не було виявлено реальної монети, носія цієї назви. Тому на цю роль пропонувались, наприклад, львівські "руські грошники", або литовські денарії Вітовта, однак всі ці спроби були непереконливими [1].

Сьогодні Смотрич офіційно - селище міського типу, а колись, в XIV ст., він був першою столицею тепер призабутого Подільського князівства. Це князівство заснували на українських землях в другій пол. XIV ст. литовські князі Коріатовичі [2]. Існує думка, що вони мали на ці землі спадкові права по материнській лінії [3]. В суворих обставинах панування Орди, згуртований і численний клан братів Коріатовичів зумів вивільнитися від татар Поділля, яке лежало на рубежі між Ордою та Великим князівством Литовським (ВКЛ). Маневруючи між ВКЛ, Польщею, Угорщиною та Ордою, Коріатовичі, спираючись на місцеву старшину, утримували протягом півстоліття фактично незалежний етагус Подільського князівства.

Серед братів Коріатовичів був Костянтин. Відомо, що він правив на Поділлі в 80-90-ті роки XIV ст. Отже, як початкову було вибрано версію про належність монети-знахідки подільському князю Костянтину.

Незабаром з'ясувалось, що ця монета не єдина. В музейних колекціях виявились ще дві аналогічні монети. Одна з них зберігається в Києві в Національному музеї історії України (НМІУ) і походить з древнього Вишгорода, де її було знайдено в 1937 р. під час археологічних розкопок М. Ф. Молчановського. Друга, раніше опублікована, зберігається в Будапешті в Угорському національному музеї (УНМ) [4]. Про цю монету відомо, що вона потрапила в УНМ ще в XIX ст. в складі колекції др. Ігнаца Добочки. А згодом, вже після того, як докладна атрибуція монети Костянтина Коріатовича була повідомлена авторами на конференції "Грошовий обіг та банківська справа в Україні: минуле і сучасність" (Львів, 14-15 травня 2004), в тих же Дунаївцях, після ретельного обстеження місця знахідки першої монети, було знайдено ще одну монету Костянтина.

Маємо змогу порівняти фото і графічні зображення усіх відомих на сьогодні чотирьох монет Костянтина. Монети НМІУ та УНМ, а також монета-знахідка 2, мають звичайні для монет того часу недоліки: нецентрованість штемпелів з монетною заготовкою та погано карбовані окремі ділянки. Ймовірно, що саме через це монети НМІУ та УНМ не отримали в свій час задовільної атрибуції. Відомо, що навколо монети УНМ ще в XIX ст. велась дискусія про її можливу належність Юрію Коріатовичу, коли він був господарем

Молдови, але це питання так і залишилось відкритим.

За збігом дрібних елементів видно, що монета-знахідка 1 та монета УНМ карбувалась однією парою штемпелів. У монеті-знахідці 2 з ними збігається тільки штемпель реверсу, однак в більш зношеному стані. Монета НМІУ карбувалась іншою парою штемпелів. Відрізняються деталями як аверс, так і реверс монети. Велика кількість штемпелів характерна для карбування того часу, яке було спричинено обмеженими технічними можливостями. Слід підкреслити, що оформлення монет Костянтина суто європейське, близьке за стилем до угорських монет XIV ст. В цілому монета карбована більш досконало в технічному та художньому відношенні порівняно з монетами, карбованими приблизно в ті

Вид на залишки Смотрицького замку. Малюнок Н. Орди, 60-тіроки XIX ст.

Монета-знахідка 1

Осі сторін відносяться як: ↗ ↘ Середній діаметр монети - 18,5мм. Вага- 1,01г. Проба - 875 (приблизно).

Монета-знахідка 2

Осі сторін відносяться як: ↗ ↘ Середній діаметр монети - 17,5мм. Вага- 1,02г. Проба - 875 (приблизно).

Монета Національного музею історії України

Середній діаметр монети - 18мм. Вага-0,7г. Проба - 900 (встановлювалась НМІУ).

самі часи у Києві і у Великому князівстві Литовському.

Легенда монети Костянтина була реконструйована з використанням надписів всіх монет. Надпис аверсу монети-знахідки 2 іде у зворотному напрямку, а літера "Е" в дзеркальному відображенні. Надписи монети УНМ взяті з роботи [4]. За аверс була визнана сторона із зображенням вершника.

Як видно, в легенді аверсу вказується ім'я монетного сеньйора Костянтина: MONETA ★CONSTA[N]TINI така формула використовувалась в легендах аверсу монет в XIV-XV ст. [5]. Аналіз надпису реверсу показує, що

перша його частина (до зірочки) є титулом Костянтина з скороченнями, тоді друга частина надпису (після зірочки) має бути топонімом. Другу літеру в легенді реверсу: D H DOMINI★DESMOTRIC можливо читати, як готичне **R**, або **Q** (h та n). В готичному варіанті ці літери схожі. Було вибрано літеру **R**, яка більш відповідає контексту легенди. На нашу думку, надпис реверсу можливо інтерпретувати таким чином:

D[U]CIS] N[EREDIS] [ET] DOMINI★DE SMOTRIC.

Тут DE прийменник, який вказує на родовий відмінок слова SMOTRIC. Така форма часто зустрічається в документах того часу, наприклад, в папській буллі 1378 р. Олександр Коріатович названий: "dominus de Camnitz" - господар Кам'янця [6].

У підсумку повна легенда монети виглядає так:

Графічні зображення всіх відомих монет Костянтина:

- 1 - монета-знахідка 1; 2 - монета УНМ 2;
- 3 - монета-знахідка 2;
- 4 - монета НМІУ.

Легенда аверсу

- 1 **MONETA*CONSTANTINI**
- 2 *** MOND R N * IIII, R N T R**
- 3 *** MON IIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIII**
- 4 **I IUD ET * M I I W I R I**

MONETA*CONSTANTINI

Легенда реверсу

- 1 **+ DI DOMINI*DESMOTRICA**
- 2 *** D O M I N I * D E S M O T R I C A**
- 3 *** DI DOMINI*DESMOTRICA**
- 4 **[I D O M I N I * L L D E]**

D N DOMINI*DESMOTRICA

- 1 - монета-знахідка 1,
2 - монета-знахідка 2,
3 - монета НМІУ, 4 - монета УНМ.

MONETA*CONSTANTINI /
+D[UCIS] N[EREDIS] [ET] DOMINI*DESMOTRICA

У перекладі з латини:

Монета Костянтина, князя, дідича (і) господаря Смотрича.

У своїх грамотах Коріатовичі використовують саме такі титули. Наприклад, у грамоті Олександра Коріатовича від 1375 р.: "Ми, князь литовський... князь і господар Подольської землі..." [7]. А в грамоті Костянтина та його брата Федора від 1388 р. формулювання титулу прямо збігається з легендою монети, "Ми князь... дідичі і господарі Подольської землі" [8].

На аверсі монет Костянтина зображений сюжет "Святий Юрій змєборець". Вершник в німбі, в другому випадку - шоломі (?), кроком ще по "геральдичному" вправо. Витягнутою правою рукою вершник тримає спис, яким впирається в голову або пронизує стилізованого "змія" з відкритою пащею. "Змій" лежить на спині, під ногами коня. На реверсі в обрамленні трьох зірок на трикутному готичному щиті класичне зображення герба. Це герб королів Угорщини XIV ст. Карла-Роберта та Людовика з династії Анжу. Характерна його відзнака - зображення квіток лілії. З 1370 р. Людовик став одночасно королем Угорщини та Польщі, в результаті чого його

володіння стали межувати з Подільським князівством. Відомо, що в 1377 р. брати Костянтина - Олександр та Борис Коріатовичі принесли Людовику васальну присягу. На нашу думку, присутність анжуйського герба на монеті Костянтина, теж має причиною ленні відношення між Костянтином та Угорським королівським двором.

Якщо з анжуйським гербом є відносна ясність, то зображення св. Юрія змєборця на монеті Костянтина, це що? Княжий знак, випадкова емблема, чи може герб? То були часи, коли сама ідея герба - постійної загальновизнаної родової відзнаки, яку передавали у спадок, тільки починала поширюватись на східноєвропейських просторах. Йшов поступовий перехід від традиційного зображення на емблемах патрональних святих у християн, або персональних знаків на основі родової тамти в язичників до гербу. Фіксувалось це, в першу чергу, на печатках, які привішувались до документів, так званих грамот. На жаль, воскові печатки, які використовували в ті часи, погано зберігаються. Схоже, що ні однієї печатки, від більше ніж десятка відомих грамот Коріатовичів, до нашого часу не збереглося. Від них залишились описи різного часу та деякі зарисовки. Відома тільки одна фотографія (хромолітографія) кінця XIX ст. печатки Олександра, часів його перебування князем Володимиро-Волинського князівства (1366-1370). Цю печатку Олександр використовував і пізніше на Поділлі. На ній видно зображення св. Юрія змєборця вправо, подібне тому, яке помістив на свою монету Костянтин.

До грамот від 1403 р. молодших Коріатовичів - Федора і Василя були привішені двосторонні воскові печатки, на одній стороні яких також були зображення св. Юрія змєборця, як записав описувач: "sigillum cum imagine D. Georgii", а на другій тамговидні зображення [9]. Існує вказівка, що Федір вже перебуваючи в Угорщині використовував таку саму печатку з Юрієм змєборцем. Єдиний опис печатки самого Костянтина, разом з печаткою Федора, з їхньої спільної грамоти від 1388 р. був зроблений ще в 1782 р. [10]. На них автор опису побачив однакові зображення вершників, які він визнав литовським гербом "Погоня". Беручи до уваги наведений вище опис печатки Федора, стає зрозуміло, що і в цьому випадку йдеться про зображення св. Юрія змєборця. Таким

Анжуйський герб на монетах Костянтина (1, 2) і денаріях Людовика (3) та Ядвіги (4).

чином, наявні дані свідчать, що у всіх відомих випадках брати Коріатовичі, на відміну від більшості Гедиміновичів, замість традиційної литовської "Погоні" використовували християнську емблему св. Юрія змєборця. Ця емблема вже не індивідуальний князівський знак, що мінявся від власника до власника, а в християн до того ж був традиційно представлений обов'язковим зображенням патронального святого. Це загальна для всього роду емблема, тобто - герб. Для класичного вигляду йому не вистачає ще розміщення геральдичної фігури на гербовому щиті, як на анжуйському гербі.

Отже документально доведено, що вже в 70-х роках XIV ст. брати Коріатовичі застосовують загальну для них емблему зі св. Юрієм змєборцем як фамільний (родовий) герб, про що, зокрема, додатково свідчить і розміщення Костянтином цього зображення на своїй монеті. Після всього викладеного не дивно, що св. Юрій змєборець присутній на гербі міста Смотрича, а також на старому гербі Кам'янка, двох столиць Подільського князівства, заснованих Коріатовичами. Необхідно підкреслити, що герб Коріатовичів фактично є одним із найбільш ранніх та хронологічно першим серед гербів із зображенням св. Юрія в Східній Європі. У Московському князівстві перші подібні зображення вершників з'являються на монетах з початку XV ст., а остаточно вершник змєборець затвердився, як герб, при Івані III (1462-1505) [11].

Зазначимо, що один з братів Коріатовичів - Дмитро, можливо причетний до появи вершника змєборця на гербі Московського князівства. Він у 1356 р. одружився на дочці великого князя

Св. Юрій змєборець: 1, 2- монети Костянтина; 3, 4- печатки Олександра. 3- хромолітографія воскової печатки з грамоти 1375р. із книги П. Батюшкова "Подолье"; 4- мал. печатки з книги А. Б. Лакієра "Русская геральдика".

московського Івана Красного - Ганні, сестрі Дмитра Донського. Разом з іншими Коріатовичами Дмитро брав участь у боротьбі литовських князів з Польщею та Угорщиною за галицьку спадщину. Судячи з прізвиська Боброк-Волинський, що він пізніше отримав у Москві, мав володіння на схід від Львова, у районі річки Бібрка (Бобрка) [12]. Десять після 1366 р., втрапивши у боротьбі з поляками свої галицькі володіння, Дмитро Коріатович перебирається на Північно-Східну Русь. У 1371 р. він уже воевода великого князя московського Дмитра Донського. Проявив себе талановитим полководцем, зробив ряд вдалих військових походів, один з героїв Кулицької битви в 1380 р. Московський князь використовує його литовські зв'язки. Дмитро за дорученням Донського укладає мир з Литвою в 1372 р., бере участь у приєднанні до Москви верховських князівств.

Служба Дмитра була високо оцінена, йому були подаровані вотчини безпосередньо під Москвою. Зараз ці місцевості, що колись були селищами Волинське, Давидково, входять у міську забудову Москви. З часом Дмитро Коріатович став одним з найближчих бояр Дмитра Донського. У духовній грамоті Дмитра Донського від 1389 р. він, як Дмитро Михайлович, згаданий першим серед "вернейших паче всіх" десятка бояр [13].

Таким чином, є підстави думати, що у Дмитра Донського і його синів були можливості познайомитися з гербом їхнього першого боярина, оцінити переваги

постійної, що передається в спадщину, універсальної родової емблеми-герба. Все це мало послужити поштовхом до відмови від багатовікової традиції використання на актовій печатці обов'язкового зображення патронального святого і привести до пошуків нових геральдичних сюжетів, що і спостерігається вже для печаток Дмитра Донського [14].

Вважають, що брати Коріатовичі вперше з'явилися на українських землях десь в 40-х роках XIV ст. (перша згадка в документах в 1352 р.) в період боротьби литовських князів з Польщею та Угорщиною за Галицьке князівство. Пізніше вони підпорядковують собі велику буферну зону між ВКЛ та Ордою, яка в той час отримала нову назву - Поділля. Це була територія, що широкою смугою простягалась від Карпат до Дніпра і на півдні безпосередньо межувала з місцями татарських кочовищ. Красномовним свідченням масштабів володінь Коріатовичів є недавно відкрита грамота від 1391 р., де Федір з Костянтином за "вірну службу" дарують своєму воеводі Гриньку Соколицькому землі сучасних Черкаської та половини Вінницької областей [15]. Після успішної битви з татарами на Синіх Водах у 1362 р., в якій старші Коріатовичі з своїми дружинами брали участь в складі військ великого литовського князя Ольгерда, вони укріплюють Поділля "одинацятьма замками" [6] та поширюють свої інтереси далеко на південь - Молдову та Північне Причорномор'я. Ймовірно, що їх привабили широкі можливості, які відкрились після поразки Орди, наприклад, участь в міжнародній торгівлі по шляху Білгород-Дністровський - Львів, що налагоджувався у кінці XIV ст. Для цього розбудовується, як торгово-ремісничий центр, Кам'янець-Подільський, якому Коріатовичі, одному з перших в Україні, в 1374 р. надають право на самоуправління. За допомогою привілеїв на вільну торгівлю заохочуються іноземні купці [16]. Карбування монети Коріатовичами теж мало, в першу чергу, задовольняти потреби цієї торгівлі.

Сьогодні, за декількома екземплярами, неможливо точно визначити стопу, за якою карбувалась монета Костянтина. Все ж, середня вага трьох екземплярів монет, приблизно один грам, та висока проба, без сумніву вказує на те, що зразком для монети Костянтина як грошової одиниці, тобто для її стопи та номіналу, було обрано львівський напівгріш, так званий "руський

грошник", якого почав карбувати у Львові після його захоплення на початку 50-х років XIV ст. польський король Казимір III [17]. Карбування "руського грошика" продовжилося і далі при Людовіку Угорському, причому вага монети поступово зменшувалась. Збіг за вагою з "руським грошиком" часів кінця правління Людовика Угорського вказує на карбування Костянтином монети після 1380 р. [18]. Це збігається з початком його правління на Поділлі на початку 80-х років XIV ст.

Отже, проведені дослідження не виявили будь-яких заперечень проти попередньої атрибуції і підтверджує належність монет-знахідок, а також неатрибутованих монет НМІУ та УНМ, Костянтину Коріатовичу, князю подільському. Хоча ще залишаються без відповіді багато запитань.

Не зрозуміло, наприклад, чому саме Костянтин на монеті називає свої володіння іменем першої столиці - "Смотрич", адже у всіх інших відомих випадках Коріатовичі, принаймні з 1374 р., використовували назву "Подільська земля", "Поділля", як наприклад, в грамоті Смотрицькому домініканському монастирю на утідді [7]. Можливо, "Смотрич" була тоді однією з назв Подільського князівства, а можливо, це назва уділу Костянтина в Подільському князівстві, що трохи дивно, зважаючи на столичний статус Смотрича.

Ще одне запитання, на яке поки немає відповіді: чому Костянтин карбував монету одноосібно? Адже з документів добре відома своєрідна форма послідовного спільного правління в Подільському князівстві двох братів Коріатовичів: Юрій та Олександр до 1374 р., згодом Олександр та Борис до початку 80-х років. Костянтин теж мав співправителя, молодшого брата Федора, якому довелося бути останнім подільським князем з Коріатовичів. Відомі їхні дві спільні грамоти від 1388 р. та 1391р. Можливо, що до 1385 р. Костянтин правив один, оскільки відома його одноосібна

Вершинок змєборець:
1 - печатка Василя II Темного (1425-1462) (рис. по В. Яніну, печатка №436 а);
2 - Московський герб
3 книги Герберштейна поч. XVI ст.;
3 - печатка Івана III (1462-1505).

Грамота Александра Коріатовича, видана Смотрицькому монастирю в Смотричі у 1375 р.

грамота від цього року [16]. Напевне, тільки майбутні знахідки дадуть відповіді на ці запитання.

Між іншим, у складі знаменитого Сосницького скарбу, знайденого в 1911 р., серед більше ніж тисячі монет кінця XIV ст., в основному київського князя Володимира Ольгердовича, був недавно виявлений денарій європейського типу, якого за схожість з тамговидним знаком з двосторонньої печатки Федора деякі дослідники відносять до карбування Федора Коріатовича [19]. Однак відсутність надписів на монеті та її унікальність ставила під сумнів таку атрибуцію. Тепер, з виявленням напівгроша Костянтина Коріатовича, співправителя Федора, можливість карбування Федором монети виглядає дуже імовірною. Тим більше, що наприкінці XIV ст., в часи правління Федора, торгівля Галичини та Поділля з Причорномор'ям швидко розвивалась. Відповідно для її обслуговування збільшувалась потреба в монеті.

Відкривається монетний двір в Сучаві, різко нарощуються обсяги карбування "руських грошків" у Львові. Природно припустити, що в цих сприятливих умовах Коріатовичі теж мали карбувати на Поділлі монету усіх номіналів, які в ті часи обслуговували грошовий обіг: напівгріш для міжнародної торгівлі та денарій для місцевої. Імовірно, що в майбутньому ще будуть знайдені напівгроші Федора, денарії Костянтина та їх спільні випуски.

Окремою темою є очевидна метрологічна і стильова близькість "подольського полугрошика" Костянтина Коріатовича і перших молдовських монет - грошів господаря Молдови Петра Мушата (1377-1391). Розміри - 18-19 мм, середня вага - 0,98 г, висока проба перших емісій грошів Мушата практично збігається з напівгрошем Костянтина. А анжуйський герб Людовика Угорського на реверсі обох монет в специфічному ранні молдовському варіанті з сьома ліліями майже однаковий [20]. Зазначимо, що серед угорських монет того

часу з різноманітними варіантами оформлення анжуйського гербу авторам не вдалось знайти герба з подібним поєднанням трьох фасцій та трьох проміжків на правій стороні та семи лілій на лівій [21]. Якщо збіг метрологічних параметрів не дивний, бо ці монети мали прилаштовуватись до грошового обігу регіону, основу якого вже складали празький фіш та львівський напівгріш - "руський грошник", то подібність анжуйського гербу змусила авторів перевіряти можливість якоїсь причетності молдовських господарів до карбування монети Костянтина. Серед молдовських господарів тієї доби не було Костянтинів, але у господаря Петру Мушата був родич з іменем Костянтин (Costea). Вважається, що він був намісником в Бессарабії. Бистрицький літописець назвав цього Костянтина традиційним молдовським титулом "воевода". У будь-якому випадку він не міг бути князем, тому що Мушатовичам такий титул взагалі не належав [22]. Тим більше він не міг володіти Смотричем. Таким чином, потрібно шукати інші причини, через

Княжий знак з двосторонньої печатки Федора Коріатовича від грамоти 1403 р.
та денарій Федора Коріатовича з Сосницького скарбу.

Гріш Петру Мушата перших емісій.

які на подільських та перших молдовських монетах було розміщено практично однаковий анжуйський герб. Вважається, що Петру Мушат почав карбування монети в Сучаві після перенесення туди столиці в 1388 р., тобто хронологічно воно почалося пізніше подільського [23]. Відносно походження анжуйського герба на молдовських монетах серед дослідників немає якоїсь загально прийнятної гіпотези.

В загальному сенсі однакове оформлення монет має пояснюватись тісними зв'язками Подільського князівства з сусідньою Молдовою, що зовсім не дивно. Від Кам'янця до Сучави по прямій всього 120 км. Прикладів таких зв'язків немало. В 1374 р. один із старших Коріатовичів -Юрій навіть став господарем Молдови. У війні з Вітовтом на захист Федора в 1393(4) р. виступив господар Молдови Роман. Ведеться дискусія про родинні зв'язки Коріатовичів та Мушатівичів. Існує навіть гіпотеза, що вищезгаданий Costea і Костянтин Коріатович одна і та сама особа. Поки що тут багато дискусійних питань. На нашу думку, відкриття монети Костянтина ще раз підтвердило тісні зв'язки Поділля з Молдовою в кінці XIV ст. та свідчить про певну ступінь залежності на той час Молдови від Подільського князівства.

У своїй роботі, присвяченій Коріатовичам, польський історик Ю. Пузина писав, що постать Костянтина Коріатовича не отримала в історіографії гідної уваги та оцінки [24]. Можливо, він мав на увазі літописну звістку про бажання польського короля Казимира III, в якого не

було синів, зробити Костянтина спадкоємцем польського престолу, одруживши його на своїй дочці. Так це було чи ні, але відкриття факту карбування Костянтином монети, одним з перших на східноєвропейських просторах після безмонетного періоду, дійсно характеризує його як непересічного діяча тієї доби.

Щось подібне в цілому можна сказати і відносно Подільського князівства. Воно також залишається призабутим історичним епізодом. В енциклопедіях радянських часів, наприклад, навіть немає згадки про історичне минуле Смотрича, його колишній столичний статус. Але саме життя відкидає цю змову замовчування. Відкриваються все нові свідчення діяльного минулого Подільського князівства. Так, зовсім недавно, в 2001 р. було знайдено вже згадану грамоту Федора та Костянтина від 1391 р. Це важливе джерело з історії Поділля, з якого випливає, зокрема, факт існування при Коріатовичах ради - уряду з місцевої старшини та розвиненої системи феодалних відносин. Карбування Коріатовичами в 80-90-х роках XIV ст. власної монети додатково підтвердило, що створене на периферії Подільське князівство при Коріатовичах за декілька десятиліть досягло значного розвитку та стало достатньо потужним державним утворенням кінця XIV ст., з суверенною зовнішньою та внутрішньою політикою, системою адміністративних органів та карбуванням власної монети - явище, яке заслуговує на належне місце в історії України.

Як бачимо, монета Костянтина виявилась інформативним та багатоплановим історичним джерелом. Хоча її відкриття відповідало на деякі запитання, воно поставило ще більше нових, відповіді на які повинно дати майбутнє.

Список літератури 1. Trajdos T. M. Zagadka polgroszkow podolskich. // Wiadomosci Numizmatyczne, R.27, z.1 - 2, 1983.- S. 76; Котляр М. Ф. Нариси історії обігу і лічби монет на Україні XIV-XVIIIст. - К., 1981. - С. 32.

2. Грушевський М. Історія України - Руси. - Т. IV. - С. 79-83.

3. Мицько І. Cherchez la femme або генеалогічний аспект історії Подільської держави. Семінарії "Княжі часи". - Львів, 2002. - С. 24.

4. Lucian O., Buzdugan G., Oprescu C. Monede si banknote romanesti. - Bucuresti, 1977. - S. 57.

5. Фенглер Х., Гурю І., Унгер В. Словарь нумизмата. - М, 1982. - С. 158.

6. Шабунько Ф. Землі Юго-Западної Русі в составі Великого князівства Литовського. - Киев, 1987. - Гл. 2

7. Грамоти XIVст. - Л, 1974. - № 24.

8. Tegowski J. Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w koncu XIVwieku.//Teki Krakowskie 5 1997. -S.170.

9. Halecki O. Koriatowcze a przodkowe Holszanskich I Czartoryskich.// Miesiecznik heraldyczny. - Warszawa, 1939. - R.18. № 6. - S. 88.

10. Tegowski J. Pierwsze pokolenia Giedyminowiczow, Biblioteka Genealogiczna, t. 2, - Poznan - Wroclaw, 1999.-S. 192.

11. Дуров В. А. Из истории Московского герба. // Гербоведъ. - 1998. - №27.

12. Войтович Л. Князьські династії Східної Європи. -Львів, 2000.-Р. 4, 17.

13. Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV- XVIвв. - М.-Л., 1950. - №12.

14. Лакер А. Б. Русская геральдика. - СПб, 1855., М. 1990. - С. 75-80. - Табл. 5.

15. Груша А. Неизвестная грамота Федора Карыатовича за 1391 г. // БГА - Т.8, сшытак 1-2 (14-15) 2001.

16. Молчановский Н. В. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года. - К., 1885. - С. 170-225.

17. Котляр М. Ф. Нариси історії обігу і лічби монет на Україні XIV- XVIIIст. -К., 1981. - С. 19.

18. Котляр М. Ф. Галицька Русь у другій половині XIV- першій чверті XVст. - К., 1968. - С. 70.

19. Ivanauskas E., Douchis R. Coins of Lithuania. 1386-1707. - Vilnius, 1999. - S.47.

20. Piescu O. Moneda in Romania. - Bucuresti, 1970. - S. 25. - Рис. 16.

21. Rethy L. Corpus nummorum Hungariae. - Tab. XXV-XXVII.

22. Jitaru G. Blazoane domnesti in tara Romaneasca si Moldova sec. XII-XV. - Chisinau, 1997. - S. 65.

23. Бирня П.П., Руссев Н.Д. Монеты средневековой Молдавии. // Stratum № 6. - 1999. - С. 183-191.

24. Puzyna J. Korjat i Korjatowicze. //Ateneum Wilenskie R. VII-z. 3- 4. Wilno, 1930. - S. 443.